

Er Norge fortsatt et kristent land?

Tro, tilhørighet og identitet i et livssynsmangfoldig samfunn

Foredrag ulike steder i Nidaros bispedømme sommer og høst 2025

Harald Hegstad

I sommer feiret vi olsok, og vi forbereder oss til den store olsokfeiringen i 2030. Olsok handler både om nasjonen Norge og om kristningen av Norge. Olav Haraldsson bidro både til samling og kristning av Norge. Tusenårsjubileet i 2030 blir derfor både et nasjonaljubileum og et kristningsjubileum. Da man feiret 900-års jubileet, oppfattet man i større grad dette som to sider ved samme sak. Det var det kristne Norge man feiret, og den kristne forankringen ble på mange måter forstått som en del av den norske folkesjelen. I dag, nesten 100 år senere, lever vi i et langt mer pluralistisk samfunn, religiøst og livssynsmessig, og tanken om Norge som en kristen nasjon eller et kristent land, er ikke lenger like uproblematisk. Jubileet må utvilsomt feires på en annen måte i 2030 enn i 1930 – uten at kristendommens og kristningens rolle kan underslås. For om vi fortsatt er et kristent land, er vi også så mye mer. Hvordan vi sammen skal forme samfunnet og definere vår nasjonale identitet i denne dobbeltheten, er et viktig tema framover – som jeg skal prøve å belyse i dette foredraget. For meg som leder i Den norske kirke vil jeg også si noe om hvilken rolle jeg tenker at Den norske kirke spiller og kan spille i denne sammenhengen.

Fra enhetskultur til mangfold

I 1930 var det norske samfunnet i langt større grad en kristen enhetskultur. Norge hadde fortsatt en statskirke med nær hundre prosent oppslutning, og Grunnloven slo fast at «Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige religion». Det fantes riktignok andre trossamfunn, som var regulert i en egen «dissenterlov». Uttrykket «dissenter» er talende: Det er de som dissenterer, som er av en annen oppfatning enn den rådende – som avviker fra normalen. Under lå en forestilling om at det normale, det ordentlig norske, var å være luthersk kristen. Rent statistisk stemte dette for så vidt: I en folketelling i 1920 var det bare 2,7 % som tilhørte trossamfunn utenfor statskirken.

Dette bildet har for lengst endret seg, særlig etter 1970. I 1970 var fortsatt 94 prosent medlemmer i Den norske kirke, mens prosenten ved utgangen av 2024 var 62. Mens trossamfunnene utenfor statskirken tidligere i overveiende grad var kristne trossamfunn, har siden 1970-tallet en rekke ikke-kristne trossamfunn etablert seg i Norge. I tillegg til alternative religiøse tilbud, har vi også fått ikke-religiøse livssynsalternativ, fremfor alt Human-Etisk forbund, som ble stiftet i 1956.

På tross av et større mangfold, er den kristne andelen fortsatt stor. I tillegg til Den norske kirkes 62 prosent kommer 7 prosent i andre kristne trossamfunn, altså en andel på 69. Medlemmer i ikke-kristne trossamfunn utgjør samtidig vel 4 prosent, mens 2,5 prosent er medlem av et livssynssamfunn. I tillegg kommer omtrent 25 prosent som ikke er medlem av noe tros- eller livssynssamfunn.

Utviklingen i befolkningen har gått hånd i hånd med utviklingen i lovverket. I 1964 ble prinsippet om religionsfrihet for alle borgere tatt inn i grunnloven. I 1969 forsvant begrepet dissenter fra lovgivningen. Både religiøse trossamfunn og ikke-religiøse livssynssamfunn har rettigheter på linje med Den norske kirke, blant annet når det gjelder offentlige tilskudd og vigselfrett.

En vesentlig endring skjedde i 2012 da grunnlovens statskirkebestemmelser ble opphevet. Siden den gang har ikke den norske staten lenger en offentlig religion, Kongen er ikke lenger kirkens overhode, og minst halvparten av regjeringsmedlemmene behøver ikke lenger være medlemmer av Den norske kirke, siden det ikke lenger er regjeringen som utnevner biskoper.

Selv om staten fra 2012 ikke lenger er bundet til «den evangelisk-lutherske religion», er forbindelsen til kristendommen likevel ikke borte. I stedet for at staten holder seg med en offisiell religion, har den i den nye versjonen av § 2 fått et verdigrunnlag: «Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv.»

Forbindelsen til kristendommen er også ivaretatt ved at det i § 16 slås fast at «Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten.» - samtidig som man sikrer likebehandling for medlemmer av andre tros- og livssynssamfunn gjennom bestemmelsen om at «[a]lle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.» Endringene i grunnloven er siden blitt fulgt opp av Lov om tros- og livssynssamfunn som trådte i kraft i 2021.

Endringene i lovverket er en konsekvens av endringene i befolkningen, men har likevel ikke kommet av seg selv, men er et resultat av de tidligere dissidentenes kamp for å få rettigheter på like linje med andre borgere i samfunnet.

Det finnes mange beretninger fra personer som tilhørte andre sammenhenger enn Den norske kirke om opplevelser av diskriminering og utenforskap. Et sentralt anliggende for norsk frikirkelighet har derfor vært ikke bare å sikre retten til å drive sin virksomhet, men også å bli anerkjent som fullverdige norske borgere, med like rettigheter som andre. På lignende vis har et viktig anliggende for Human-Etisk forbund vært å kjempe for like rettigheter for de som ikke har et religiøst livssyn, og å bekjempe privilegiene til statskirken. I dag er det trolig medlemmer av ikke-kristne trossamfunn som i første rekke opplever diskriminering og utenforskap som følge av sin religiøse tilhørighet. Ikke minst er det noe mange norske jøder og muslimer kan fortelle om. Det viser at selv om lovverket er viktig nok, handler det i stor grad også om bevisste og ubevisste forestillinger om hva som er normalt, eller om hva som er «typisk norsk».

Om hva som er «typisk norsk»

Spørsmålet om hva som er «norsk» eller «typisk norsk» er jo et spørsmål som er interessant i seg selv, også når en ser bort fra det religiøse. Forsøk på å definere hva som er typisk norsk, ender raskt med, som Thomas Hylland Eriksen påpeker i en bok med tittelen «Typisk norsk», «at påstått nasjonale særtrekk enten deles med utlendinger eller ikke er felles for mesteparten av befolkningen» (s. 95).

Mer problematisk blir det dersom man går fra et forsøk på å *beskrive* det typisk norske til en *normativ* forståelse av hvilke egenskaper eller kjennetegn man må ha for å høre til i det norske, for å være norsk, eller å være «norsk nok». En slik forståelse fører lett til ekskludering, diskriminering og fremmedgjøring av de på en eller annen måte avviker fra det som oppfattes som vanlig eller normalt.

Iblant skjer dette helt ubevisst, i andre tilfeller er det uttrykk for villet politikk. Et eksempel på det siste er fornorskningspolitikken overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner som nylig er grundig dokumentert i rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen. Her ble flertallsbefolkningens språk, kultur og levemåte gjort til en norm som man ønsket at minoritetsbefolkningen også skulle tilegne seg.

Mens samene er et urfolk i Norge, og kvener/norskfinner og skogfinner er nasjonale minoriteter som har vært i landet i mange hundre år, kan også innvandrere som har kommet til landet i nyere tid oppleve en følelse av utenforskap, av manglende aksept og av aldri å bli norsk nok.

Å definere «det norske» på en måte som ekskluderer eller diskriminerer minoriteter, er ikke mindre uheldig når det kommer til tro og livssyn. Det norske er en mangfoldig og sammensatt størrelse, både religiøst, kulturelt og på mange andre måter. I 2016 holdt kong Harald en tale som siden er blitt mye sitert, der han hyller det mangfoldet som Norge representerer. Hva er Norge, spør kongen, og besvarer spørsmålet gjennom å peke på de mange ting Norge er, og at Norge fremfor alt er mennesker, de menneskene som bor i Norge, og som kan være svært forskjellige. «Norge er dere. Norge er oss», sa kongen. Og i den sammenheng nevner kongen også det religiøse mangfoldet: «Nordmenn tror på Gud, Allah, Altet og Ingenting.»

Ikke noe livssyn eller religiøs gruppe har lenger noe monopol på å representere det norske. Anerkjennelsen av det religiøse og livssynsmessige mangfoldet ligger også til grunn for tanken om det norske samfunnet som et livssynsåpent samfunn – en tanke det er stor tverrpolitisk enighet om. At staten ikke lenger har en bestemt religion, betyr ikke at det offentlige rom skal være fritt for religion og livssyn. Det er ikke noe ideal at det skal være livssynsnøytralt. Tvert imot anerkjennes tro og livssyn som viktige bidragsytere til samfunnslivet, og noe som staten skal legge til rette for og støtte opp om.

Nylig ble «Regjeringens strategi for et livssynsåpent samfunn 2025–2030» lansert, en strategi som nettopp bygger på idealet om et livssynsåpent samfunn. Her heter det blant annet at «[t]ro og livssyn er viktige aspekter ved menneskelig livsutfoldelse, som fritt skal kunne komme til uttrykk på linje med andre kulturelle uttrykk» og at «[a]lle innbyggerne skal trygt kunne leve med sin tro, sitt livssyn eller sin ikke-tro, uten å risikere diskriminering eller hatytringer.»

Samtidig anerkjenner regjeringen at det er en forskjell på tros- og livssynssamfunnene, i og med at Den norske kirke fortsatt spiller en særlig rolle. I det siste av sju prinsipper heter det derfor: «Tros- og livssynspolitikken skal være aktivt støttende, sikre likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn og anerkjenne Den norske kirkes særlige status som folkekirke etter Grunnloven.»

Kristendommens betydning for norsk identitet og kultur

Hvordan skal vi forstå det som sies om Den norske kirkes – og dermed kristendommens – særstilling i lys av det jeg har sagt om mangfold og likebehandling?

Selv om Norge er et mangfoldig samfunn, kulturelt, religiøst og på mange måter, er det jo ikke slik at dette mangfoldet ikke har noen struktur, eller representerer et mønster. Og dette er et mønster som har blitt til gjennom en lang historie, der noen elementer har vært der lenge, mens andre har kommet til etter hvert. Det betyr ikke at det som er eldre automatisk er mer verdifullt eller mer norsk enn det som har kommet til senere, men det betyr at det mangfoldige samfunnet vi har i dag må forstås i et historisk perspektiv for at vi i det hele tatt skal kunne forstå det, og sammen forme det videre. Det er jo også en viktig målsetting med nasjonaljubileet fram til 2030.

Det betyr blant annet: Skal vi forstå det norske samfunnet, må vi forstå den rollen kristendommen har spilt og fortsatt spiller i vårt land, også for vår nasjonale identitet. En viktig forutsetning for det Norge vi har i dag ligger derfor i den kristningen som foregikk for 1000 år siden.

Dette gjelder ikke minst de normer og verdier som preger det norske samfunnet – både slik vi finner det uttrykt i lovverket og i allmenn moraloppfatning. Dette ble belyst i fjorårets markering av jubileet for innføringen av kristenretten på Moster.

Kristenretten representerte et brudd med mange av de verdier og normer som hadde preget det gamle norrøne samfunnet. Ikke minst kom dette til uttrykk i synet på hvert enkelt menneskes verdi. Fordi alle på lik linje var skapt i Guds bilde, hadde alle krav på beskyttelse og omsorg. Den mektige kunne ikke lenger bare gjøre som han ville, men måtte bøye seg for en høyere rett. Fordi over den mektige stod den mektigste, Gud. Spedbarn skulle ikke lenger settes ut for å dø. Kvinners rettigheter ble styrket. Som kristne, døpt med den samme dåp i det samme kirkehus og begravet på den samme kirkegård, oppstod også en ny forståelse av fellesskap og gjensidig forpliktelse i samfunnet. En var ikke lenger bare forpliktet på sin egen slekt eller familie, men for alle som hørte til i samfunnet.

Det tok riktignok tid før alt dette ble omsatt i praksis, men kristenretten innebar like fullt en avgjørende impuls i retning av et mer humant og menneskevennlig samfunn. Historikere har vist hvordan dette gjorde seg sterkere og sterkere gjeldende utover i middelalderen, noe som blant annet førte til avskaffelse av slaveriet. Dette var en utvikling som nådde et foreløpig sluttpunkt i Magnus Lagabøtes landslov i 1274, en lov som bygger på for sin tid humane og rettsstatlige prinsipper.

Men historien er som kjent ikke bare en utvikling i rett linje, der alt bare blir bedre. Sammenlignet med landsloven fra 1274 representerte lovgivingen på 16- og 17-tallet et stort tilbakeskritt hva humanitet angikk, med sine barbariske straffemetoder. Men også dette skjedde jo i en kultur dominert av kirke og kristendom. Og også strenge og inhumane straffer ble gjerne gitt en religiøs begrunnelse. Det fikk jeg ikke minst demonstrert da jeg tidligere i sommer besøkte minnesmerket i Vardø over ofrene for hekseprosessene i Finnmark på 1600-tallet, der 91 personer ble brent på bålet.

Også forholdet mellom religion og makt har gått i flere faser. For 1000 år siden ble kristningen et redskap for å samle riket og etablere en sterk kongemakt. Samtidig satte kristentroen begrensninger for hva kongen kunne tillate seg, gjennom tanken om Gud som den øverste herre og dommer. Noen hundre år senere brukte enevoldskongene tanken om at de var konger av Guds nåde som begrunnelse for å utøve nærmest uinnskrenket makt i samfunnet.

Dette hadde naturligvis også sammenheng med den lutherske reformasjonen på begynnelsen av 1500-tallet. Mens kirken i middelalderen var en selvstendig institusjon som bidro til å balansere kongens makt, ble den gjennom reformasjonen helt underlagt kongen, og dermed i større grad et redskap for å begrunne makt enn for å begrense den.

Disse eksemplene viser at når vi snakker om kristendommens rolle i utviklingen av det norske samfunnet, så er dette et mangfoldig og motsetningsfylt bilde. Kristendom har fylt mange funksjoner, har hatt ulik betydning, og blitt brukt til ulike ting. Men kristendom har heller ikke gjennom historien vært én statisk størrelse. Det er forskjell på den kristendomsform som ble innført i Norge på 1000-tallet og den lutherske kristendomsforståelse som ble den gjeldende fra reformasjonen. Det er forskjell på den lutherske ortodoksi på 1600-tallet, statspietismen på 1700-tallet og den folkelige vekkelseskristendommen som gjorde seg gjeldende på 1800-tallet. Og det har ofte vært stor forskjell mellom kristentroen slik den ble forstått i kirkens offisielle teologi, og slik den ble forstått og praktisert av folk flest.

Like fullt er det noen grunnleggende trekk i den kristne tradisjonen som bidrar til å holde dem sammen og som bidrar til å korrigere de ulike misbruk og misforståelser den har blitt utsatt for – nemlig fortellingene om Jesus slik den er fortalt og fortolket i de bibelske skriftene.

Etter at den lutherske kristendomsforståelsens monopol ble brutt på midten av 1800-tallet, har kristentroen fått et enda bredere og mer mangfoldig uttrykk. I 1843 reetablerte Den katolske kirke seg i Norge, internasjonale bevegelser som baptister, kvekere, metodister, pinsebevegelsen og mange andre fikk sine avleggere i Norge, ved siden av grupper og bevegelser som i større grad hadde sitt utspring her i landet, og der noen herfra også har spredd seg til andre land, slik som kirkesamfunnet som i dag går under navnet Brunstad Christian Church. I mange tilfeller handlet det om etableringen av grupperinger og organisasjoner innenfor statskirkens ramme, i andre tilfeller om dannelsen av nye kirkesamfunn. I dag representeres kristen tro i vårt land ikke av Den norske kirke eller et annet kirkesamfunn alene, men av hele bredden av kristne kirker og bevegelser – med Norges kristne råd som et viktig samarbeidsorgan og talerør.

Kristendommens rolle i formingen av det Norge vi kjenner i dag handler ikke bare om en fortsatt betydelig oppslutning om kristne kirker, men også om avtrykket i allmennkulturen, både den materielle og den immaterielle. Kristentroens rent fysiske nedslag finner vi i de mange kirker, gamle og nye, spredd over hele landet, ved siden av kirkegårder som omgir mange av kirkene, og som vitner om en kristen gravferdsskikk. I vårt land har vi ikke mange historiske slott eller borger, men i stedet mange kirker, som vitner om kirkens og nasjonens historie tilbake til middelalderen. Bare i Den norske kirkes eie finnes i dag om lag 1600 kirkebygg, i tillegg kommer kirker og forsamlingshus tilhørende andre kirkesamfunn og kristne organisasjoner.

Men kristendommen har ikke bare satt sine avtrykk i våre fysiske omgivelser, men også på mange andre områder, som for eksempel årets og ukens rytme. Jul, påske og pinse. Søndag som ukentlig fridag og hviledag. Dette er en rytme som preger hele samfunnet. Kirkelige riter ved store begivenheter i livet er også viktige for mange – og har også fått sine alternative sekulære uttrykk. Mange kulturelle uttrykk i kunst, litteratur, språk er preget av sin kristne og bibelske bakgrunn. Både den spesifikt kristne, slik som i kirkekunst og salmediktning, eller i kunst og litteratur mer generelt. Allmenne moralske og etiske normer og verdier har i stor grad også sine røtter i kristen tro og tenkning. Mange viktige samfunnsinstitusjoner som helsevesen, skole og sosialomsorg har kirkelige og kristne røtter.

Dette er kulturelle avtrykk som ikke bare gjelder de som selv oppfatter seg som kristne, men også mer sekulariserte nordmenn. For skal man forstå det sekulære, må man også forstå hva som er utgangspunktet for sekulariseringen – i vårt land en overveiende kristen kultur. Sekulære nordmenn er i stor grad nettopp sekulariserte lutherske kristne, og preges fortsatt av det.

Gitt kristendommens betydning for å forme norsk samfunn og kultur, er det viktig å vedlikeholde og formidle kunnskapen om det som har formet oss, ikke minst til den oppvoksende generasjon. Svikter vi her, risikerer vi en generasjon med kulturelle analfabeter. Det er derfor god grunn til å gi kunnskap om kristendom stor plass i skolens læreplaner – naturligvis supplert med kunnskap om andre religiøse og livssynsmessige tradisjoner som også former dagens norske samfunn. (I denne sammenheng mener jeg det kan argumenteres for verdien av å tilby skolegudstjenester, slik at elever ikke bare får møte kristendom som teori, men også i praksis.)

Selv om kristendommen på avgjørende vis har bidratt til å forme det norske samfunnet, har den ikke gjort det alene. Kristendommen har i seg selv ikke blitt til i et vakuum, men er påvirket av ideer fra andre tradisjoner, ikke minst fra jødedommen som den vokste ut av og fra den greske filosofien. Gjennom historien har kristne kirker og kristen teologi blitt formet av ulike impulser, og disse impulsene har også formet samfunn der kirke og kristendom har stått sterkt, slik som i Europa.

Den mest betydningsfulle for forståelsen av det moderne Norge er trolig tradisjonen fra opplysningstiden på 1700-tallet, som innebar en frigjøring fra religiøse autoriteter, vekt på fornuft og vitenskap, og en impuls i retning av likestilling, demokrati og folkestyre. Mange kirker og teologer var lenge kritisk innstilt til opplysningsideene, men har etter hvert akseptert mange av ideene fra denne tradisjonen. Dette skjedde ikke primært som konsekvens av ytre press eller lettvtint tilpasning til samfunnet, men fordi man innså at disse ideene er i dypt samsvar med grunnleggende verdier i den kristne troen selv, som en videreføring av de humaniserende impulser som for eksempel kom til uttrykk i kristenretten. Ikke sjelden har det skjedd både som resultat av kritikk utenfra, og av indre strid og diskusjon. Mye av det vi i dag oppfatter som viktige framskritt har blitt drevet fram i fellesskap av både troende og ikke-troende, til tider under sterk motstand både fra troende og ikke-troende.

Ingen tradisjon, heller ikke den kristne er en uforanderlig størrelse. Også den kristne tradisjon formes av den tid den lever i og av impulser den mottar, også i samspill med andre tradisjoner og i møte med aktuelle utfordringer. Det gjelder alle deler av tradisjonen, ikke bare de som oppfattes som de mer liberale. Å endre oppfatning i aktuelle spørsmål betyr ikke nødvendigvis at man snur kappet etter vinden eller lettvtint tilpasser seg «tidsånden». Det kan like gjerne bety at man trekker nye konsekvenser av sitt trosgrunnlag, og på en klarere måte ser konsekvensene av det. Det er denne type utvikling som har ført til aksept for demokrati og folkestyre, for like rettigheter for kvinner og menn, for barns rettigheter. For egen del ser jeg også økt aksept for skeives rettigheter som det uttrykk for dette – men det er en diskusjon vi ikke skal løfte i denne sammenheng.

Kirkens ansvar for fellesverdiene

Utviklingen både i kirke og samfunn har ført til at prinsipper om menneskerettigheter og demokrati oppfattes som et verdigrunnlag det er stor grad av enighet om i det norske samfunnet i dag, selv om det ikke alltid er enighet om hva det betyr i praksis. Det er nettopp dette verdigrunnlaget som er formulert i grunnlovens § 2: «Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.» Mens den siste setningen uttrykker viktige innholdsmomenter i verdigrunnlaget, sier første setning noe om hvor verdiene kommer fra, og bidrar dermed også til å gi dem innhold og substans. Uten en slik forankring risikerer de å bli tomme begreper. Henvisningen til «kristen og humanistisk» må her ikke forstås som to helt forskjellige størrelser, men som størrelser som overlapper og supplerer hverandre. Mange kristne har forstått seg som humanister, og mange humanister har vært kristne. Og dette må naturligvis heller ikke forstås eksklusivt, som om ikke også tradisjoner som har kommet til Norge i nyere tid, har bidratt og kan bidra til samfunnets felles verdier.

Demokrati, rettsstat og menneskerettigheter regner vi i dag som allmenne verdier i samfunnet, stort sett uavhengig av hvilken religiøs eller livssynsmessig tradisjon vi tilhører. Likevel er ikke disse verdiene mer allmenne enn at de i dag utfordres fra ulike hold, i alle fall når vi ser det i et internasjonalt perspektiv. Utviklingen i Putins Russland, i Orbans Ungarn eller Trumps USA er eksempler på tendenser som med rette gir grunn til bekymring, der både demokrati, menneskerettigheter og rettsstatlige prinsipper settes under press.

Beklageligvis gis mye av denne utviklingen også en kristen og teologisk motivasjon, og får støtte fra kristne miljøer. Ofte får dette karakter av en kristen nasjonalisme. Vi ser dette i Russland, der Den russisk-ortodokse kirken har blitt en viktig støttespiller for Putins militariserende nasjonalisme og støtter den med religiøse argumenter og perspektiver. I USA finner Trump sine viktigste støttespillere blant evangelikale kristne. I Ungarn brukes begreper som «kristne familieverdier» for å frata skeive deres rettigheter. I konflikten mellom Israel og palestinerne bidrar kristen sionistisk teologi til aksept for tilidesettelse av palestinerne grunnleggende rettigheter.

I slike sammenhenger ser vi hvordan kombinasjonen av religion og makt blir en farlig blanding, ikke minst for de menneskene som rammes av den. Vi har lenge vært svært klar over hvordan islam misbrukes av ekstreme islamister til å begrunne vold og terror, og vi har gjerne utfordret muslimer til å vise at de tar avstand fra en slik bruk av deres religion. Når det er vår egen religion og tro som misbrukes, er det også kristne kirkers og kristne menneskers ansvar å ta et oppgjør med slikt misbruk. For når det kommer til stykket, er det bare kristne som kan ta et oppgjør med slike tendenser på et teologisk grunnlag, med basis i de samme kilder som også de som misbruker kristentroen mener seg å bygge på.

Her står trolig en viktig kamp i årene som kommer: Ikke bare hvilken rolle kristen tro og religiøsitet skal ha i samfunn og politikk, men også *hva slags kristendom* som skal spille en rolle. Dette er en diskusjon som går langt utover tradisjonelle konfliktlinjer mellom liberal og konservativ teologi. På tross av uenigheter om større og mindre spørsmål, har de fleste kristne miljøer i vårt land så langt sluttet opp om grunnleggende demokratiske og menneskerettslige prinsipper og idealer, selv om vi også finner mindre miljøer som beveger seg i en annen retning.

Her har kirkene en viktig oppgave i å sørge for at det kristne budskapet fortsatt bidrar til den humanisering av samfunnet som kristningen og kristenretten var en begynnelse på. Hva det skal bety i praksis og i detalj, vil det fortsatt være mange diskusjoner om, men det som er viktig er å hindre at Jesu kjærlighetsbudskap misbrukes i voldens og undertrykkelsens tjeneste.

Det vi oppfatter som allmenne humane verdier i samfunnet, trues naturligvis ikke bare av ekstreme kristne strømninger, men også av andre religiøse og ikke-religiøse ideologier. Men de kan også trues av krefter som ikke er primært ideologisk bestemt, men som mer handler om økonomisk vinning og profitt. Også en utpreget kommersialisering av samfunnet, der mennesker primært blir kunder og konsumenter, og der all verdi blir målt i kroner og øre, bidrar til å svekke de virkelige verdier i samfunnet. En fare kan også ligge i en ekstrem liberalisme som understreker individets frihet og rettigheter på en måte som går ut over fellesskapet og hensynet til de svake.

Selv om disse verdiene har mange røtter, ligger en avgjørende del av disse i den kristne tradisjon i vårt land. For å vedlikeholde verdiene, må også forbindelsen til røttene bevares. For det er ikke slik at man bare kan fjerne forbindelsen til den kontekst og begrunnelsessammenheng der verdiene ble til i, uten at verdiene dermed svekkes. Det tilligger derfor alle tradisjoner som har bidratt, eller som ønsker å bidra, til utviklingen av disse verdiene, å vedlikeholde sammenhengen mellom verdiene og røttene og begrunnelsen i den enkelte tradisjon. Slik kan vi sammen bidra til å styrke grunnlaget for humane og demokratiske verdier i et livssynsmessig mangfoldig samfunn.

For Den norske kirkes del, som forvalter mye av den tradisjon som har ført fram til det samfunnet vi lever i i dag, er dette en særlig oppgave og forpliktelse. Her har Den norske kirke som grunnlovsforankret folkekirke en særlig forpliktelse til å være en kirke som bidrar til å gjøre kristen tro, kunnskap og kultur synlig i det offentlige rom. Også når det handler om å la sin stemme bli hørt i spørsmål som er politiske.

Kirken tar først og fremst sitt samfunnsoppdrag på alvor gjennom å *være kirke*, med alt det innebærer. Da kristendommen kom til Norge for tusen år siden, var det ikke først og fremst som et teoretisk system, men som en tro som leves ut i praksis. Helt sentralt i denne praksis, står kirkens gudstjenesteliv, som ramme om forkynnelse, bibellesning, bønn og tilbedelse, salmesang, dåp og nattverd. Når det i dag står kirker i alle norske lokalsamfunn, er ikke det som tomme monumenter, men som rom og ramme for kirkens gudstjenesteliv. Det er også ut fra dette gudstjenestelivet at den kirkemusikalske arven har vokst fram, en arv av stor betydning, både som en del av gudstjenestelivet og i mange andre sammenhenger.

Med utgangspunkt i kirkens gudstjenesteliv springer et personlig trosliv hos kirkens medlemmer. Det gjør også de mange andre aktiviteter og tilbud uken igjennom som kirkene og menighetene rommer. Til dem hører ikke minst kirkens diakoni, til beste for mennesker uavhengig av tro og livssyn, og for det skaperverk som vi alle er en del av. Kirkens diakoni er på mange måter det fremste uttrykket for de humaniserende verdier som kristningen og kristenretten representerte.

Kirkens oppdrag er naturligvis å utbre kristen tro. Å forkynne evangeliet slik at flest mulig skal komme til tro på Jesus Kristus, og leve ut troen i hverdagen. Slik bidrar vi gjerne til en fortsatt kristning av det norske samfunnet, ved at enda flere blir døpt og medlemmer av kirken, og dermed til å styrke det kristne verdigrunnlaget. Kanskje kan en gjenoppdagelse av kulturens kristne røtter skape større interesse for den tro som lå til grunn.

Men dette gjøres ikke ved tvang og makt, slik det ofte skjedde i tidligere tider. Det skjer i rammen av et livssynsåpent samfunn med full religionsfrihet, der ulike religioner og livssyn står i et konkurranseforhold og kan se svært ulikt på mange ting. Skal man leve godt sammen i et livssynsåpent samfunn må man samtidig være i dialog med hverandre, utvikle gode relasjoner, og sammen arbeide for felles verdier. Her er ikke minst Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) et viktig forum, der majoritet og minoriteter sitter sammen rundt det samme bord.

Kirken i samfunnet fram mot 2030

Er Norge fortsatt et kristent land? Var et av spørsmålene til grunn for dette foredraget. Svaret må vel være både et ja og et nei. Nei, hvis man med kristent land mener et land der alle er kristne. Ja, hvis man mener et land som på avgjørende vis er formet av kristne verdier og tradisjoner, og der kristen tro og kristne kirker fortsatt har stor oppslutning og fortsetter å forme samfunnet. Men dette skjer ikke, slik det ofte skjedde i tidligere tider, ved å bekjempe andre religioner og livssyn, men ved i respekt for andre tradisjoner sammen arbeide for et godt samfunn for alle. I et livssynsåpent samfunn gjøres ikke dette ved å legge religiøse og livssynsmessige verdier til side, og møtes på «nøytral grunn», men nettopp ved å utnytte det potensiale som ligger i religion og livssyn. Ut fra sin faktiske rolle i samfunnet, historisk og aktuelt, vil kristen tro og tradisjon fortsatt spille en viktig rolle, i mange tilfeller representert ved Den norske kirke som folkekirke, og som grunnloven har gitt en fortsatt særstilling blant tros- og livssynssamfunnene. En særstilling som ikke må forstås som en slags privilegert posisjon, men som en særlig oppgave og forpliktelse, til selv å ta plass, men også åpne rom for andre.

Selv om jubileet i 2030 må bli annerledes enn i 1930, vil det heller ikke nå være mindre grunn til å markere kristendommens både historiske og aktuelle rolle i vårt samfunn.